

PREGĂTIREA PENTRU DEZBATERI JUDICIARE A PRICINILOR PRIVIND CONTESTAREA REFUZULUI ORGANELOR NOTARIALE DE A ÎNDEPLINI ACTE NOTARIALE ȘI A PRICINILOR PRIVIND VERIFICAREA LEGALITĂȚII ACTELOR NOTARIALE ÎNDEPLINITE

Vasile CREȚU,
doctor în drept,
conferențiar universitar USM

SUMAR

În prezentul articol științifico-practic autorul a realizat un studiu al aspectelor principale ale pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare a cauzelor privind contestarea actelor notariale sau refuzului de a le îndeplini în instanța de contencios administrativ. A fost efectuată analiza legislației procesuale civile a Republicii Moldova privind pregătirea pricinilor civile pentru dezbateri judiciare, analiza normelor juridice privind organizarea activității notariile în scopul stabilirii legităților generale și particularităților pregătirii pricinilor pe cauze privind contestarea actelor notariale sau refuzului de a le îndeplini. De asemenea, au fost determinate cele mai importante aspecte de pregătirea pricinilor de acest gen pentru dezbateri judiciare, ținând seama de stabilirea obiectului probațiunii la faza respectivă, stabilirea cercului probelor necesare, componenței participanților la proces etc., au fost propuse recomandări pentru îmbunătățirea legislației cu privire la notariat și procedura civilă.

Cuvinte-cheie: *dezbateri judiciare, procedura civilă, procedura de contencios administrativ, procedura notarială, judecători, notari, funcție de răspundere.*

Procedura civilă se caracterizează printr-o serie de diferențe semnificative de la procedura penală. Una dintre ele este: cauza civilă din momentul intentării și până la momentul pronunțării hotărârii definitive se află sub controlul unei persoane – judecătorului. În procesul civil nu există controlul reciproc, care este tipic pentru procesul penal, în care cauza penală se transmite de la organul de urmărire penală (art. 253 Cod de procedură penală al Republicii Moldova – CPP RM [2]) pentru verificarea dosarului penal de către procuror

PREPARATION FOR JUDICIAL DEBATES OF THE CASES REGARDING THE CONTESTATION OF THE NOTARIAL BODY REFUSAL TO FULFILL NOTARIAL ACTS AND THE CASES ON THE VERIFICATION OF THE LEGALITY OF FULFILLED NOTARIAL ACTS

SUMMARY

In this scientific and practical article the author conducted a study of main aspects of preparation of cases about appealing in the Administrative Court against notarial actions or refusal to make the same for judicial proceedings. The author made an analysis of the current civil procedural legislation of the Republic of Moldova on the preparation of civil cases for judicial proceedings. He also made an analysis of legal norms on the organization of notarial activity in order to identify common patterns and features of preparation of cases under the claims on the performed notarial actions or on the refusal to make the same. We have identified the most important aspects of preparing for judicial proceedings of cases of this type, taking into account the determination at this stage of the subject of proof, necessary evidence, the composition of the persons taking part in these cases etc. We also proposed recommendations on how to improve legislation of the notariat and civil court procedure.

Key-words: *judicial proceedings, civil court procedure, legal proceedings in cases arising out of public law relations, notarial procedure, judges, notaries, notarial actions*

(art. 290 CPP RM) și trimiterea dosarului în judecată (art. 297 CPP RM) în dependență de faza procesului penal. În acelaș moment în procesul penal se exercită și controlul judiciar asupra procedurii precontencioase de urmărire penală, măsurilor speciale de investigații și asupra aplicării măsurilor procesuale de constrângere (capitol VIII CPP RM).

Acest lucru nu este caracteristic procesului civil. Prin urmare, imaginea incorectă a judecătorului despre circumstanțele reale ale unei cauze civile, despre raporturile juridice, apărute la prima fază a procesului civil – faza intentării pricinii civile (primirea cererii privind

apărarea dreptului) și la faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, foarte des este motivul erorii judiciare sau birocrăției judiciare.

Procesul de justiție pe cauzele civile se dezvoltă în anumite faze ale dreptului procesual, care în știința procesului civil și în practica judiciară se numesc fazele procesului. Prin fază a procesului civil se înțelege totalitatea de acțiuni procesuale executate de către judecător (instanța de judecată) și de participanții la proces (art. 55 Cod de procedură civilă – CPC RM [1]), care sunt întregite nu de scopul final al justiției (apărarea dreptului), dar de orice alt scop apropiat al procesului – necesitatea intentării corespunzătoare a unei pricini civile, pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare, dezbateri pricinii, contestarea actului judecătoresc, actelor de executare și ca excepție – revizuirea actelor judecătorești.

În literatura juridică de dreptul procesual civil nu există opinie unică nu numai pe întrebarea privind noțiunea fazei procesului civil, dar și privind numărul fazelor procedurii civile. Savanții – procesualiști și juriști – practicieni cel mai des alocă următoarele faze ale procesului civil: 1) faza intentării procesului civil (primirea cererii de apărarea dreptului); 2) faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare; 3) faza dezbaterii judiciare; 4) faza apelului; 5) faza recursului; 6) faza executării silite a actelor judecătorești; 7) faza revizuirii hotărârilor.

La fiecare fază menționată judecătorul (instanța) rezolvă scopurile și sarcinile fazei corespunzătoare, inerente în ea prin efectuarea acțiunilor procesuale civile caracteristice acestei faze. Spre exemplu, la faza intentării pricinii civile în primul rând se soluționează întrebările privind competența jurisdicțională, privind corectitudinea formulării cerințelor înaintate de persoana interesată, privind formularea cererii de chemare în judecată în corespundere cu cerințele legislației procesuale civile etc. Alte scopuri și sarcini se ating în alte faze ale procesului civil.

Pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare este una din fazele procesului civil și, în conformitate cu legislația procesului civil, reprezintă un ansamblu de acțiuni procedurale efectuate de participanții la proces (sau de reprezentanții lor) sub conducerea unui judecător, îndreptate la asigurarea unei examinări corecte și la timp a pricinii (art. 183 CPC).

Pregătirea completă și la timp a pricinii conform Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare”, nr. 5 din 17 noiembrie 2014, constituie în sine o garanție reală întru realizarea sarcinii procedurii civile stabilite de art. 4 CPC și contribuie la soluționarea corectă a cauzei și respectarea termenelor examinării pricinii, este destinată pentru prevenirea tergiversării procesului și birocrăției în proces [4. pct.19, 20].

Volumul acțiunilor procesuale de pregătire a pricinilor civile pe categoriile concrete și metoda de pregătire a cazurilor concrete, are specifica sa, determinată prin caracterul raportului juridic contestabil sau încălcat, tipul procesului civil, complexitatea cauzei, dificultatea probațiunii și de alte circumstanțe.

Cetățenii și organizațiile sunt nevoiți să-și apere în instanțele de judecată nu numai drepturile sale subiective, dar și drepturile și libertățile subiective publice. Constituția Republicii Moldova în art. 53 stabilește: „Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei” (alin.(1)) [3].

Codul de procedură civilă în vigoare, prevede în art.277 că, orice persoană care se consideră vătămată într-un drept, recunoscut de lege, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționare în termen legal a unei cereri se poate adresa instanței judecătorești competente pentru anularea actului, repunerea în drept și repararea prejudiciului.

Prin Legea nr.236-XV din 05 iunie 2003 [8] a fost schimbată redacția art.7 din Legea contenciosului administrativ, nr.793 din 10.02.2000 [5]. Alin.(4) al acestui articol prevede că judecătorii judecă litigiile cu privire la refuzul organelor notariale de a îndeplini anumite acte notariale, precum și verifică legalitatea actelor notariale îndeplinite, cu excepția cazurilor când între persoanele interesate apare un litigiu de drept privat ce decurge din actul notarial contestat, situație în care cauza se examinează în ordinea acțiunii civile. Menționăm că, în conformitate cu pct.7 art.244 CPC RM în redacția din 1964 (abrogat), plângerile împotriva actelor notariale sau împotriva refuzului de a le îndeplini au făcut parte din categoriile pricinilor procedurii speciale și se examinau în cadrul acestui tip de procedură civilă.

Oare este corectă această abordare a legiuitorului pe aceste categorii de cauze? Raporturile juridice între persoana interesată și notar (altă persoană abilitată cu îndeplinirea actelor notariale) sunt de natură publică, și nu de natură privată. În astfel de cazuri, nu este pusă la îndoială că instanța de judecată exercită funcția de control a activității organului notarial. Potrivit art.8 din Legea cu privire la organizarea activității notarilor, nr.69 din 14.04.2016 notarul este exponentul puterii de stat, împuternicit în modul stabilit de lege în baza licenței și a ordinului de investire cu împuterniciri [7].

Dispozițiile legislative despre organizarea activității notarilor în Republica Moldova nu lasă nicio îndoială cu privire la statutul juridic public al notarilor. Prin urmare, legiuitorul a stabilit corect că pricinile privind contestarea refuzului organelor notariale de a îndeplini acte notariale și pricinile privind verificarea legalității actelor notariale îndeplinite se examinează în confor-

mitate cu regulile Secțiunii II subsecțiunii „B” al capitolului XXII „Procedura contenciosului administrativ” din CPC RM și Legii contenciosului administrativ (art.7 alin. (4)).

Pe aceste categorii de cauze instanțele de judecată nu soluționează litigiile legate de raporturi juridice civile sau de alte raporturi juridice în legătură cu care un cetățean sau o organizație s-au adresat la notar. Pe aceste cauze instanța este impusă să exercite controlul judecătoresc al legalității acțiunii sau inacțiunii efectuate de notar. Pentru aceasta, instanța trebuie să stabilească prezența sau absența motivelor de a îndeplini sau refuzului de a îndeplini actul notarial solicitat de persoană interesată.

Conform art.35 din Legea cu privire la notariat, nr.1453 din 08.11.2002, notarul îndeplinește următoarele acte notariale: a) autentificarea actelor juridice (testamente, procuri, contracte); b) procedura succesorală notarială și eliberarea certificatului de moștenitor; c) eliberarea certificatelor de proprietate; d) certificarea unor fapte, în cazurile prevăzute de lege; e) legalizarea semnăturilor de pe documente; f) actele de protest al cambiilor; g) prezentarea cecurilor spre plată și certificarea neachitării lor; h) legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele; i) efectuarea și legalizarea traducerilor documentelor; j) transmiterea cererilor persoanelor fizice și juridice altor persoane fizice și juridice; k) primirea în depozit a sumelor bănești și titlurilor de valoare; l) primirea documentelor la păstrare; m) întocmirea protestului de mare; n) asigurarea dovezilor; o) eliberarea de duplicate de pe actele notariale pe care le-a întocmit; o¹) medierea în condițiile legii; o²) investirea cu formulă executorie a actelor notariale [6]. Notarii îndeplinesc alte acțiuni notariale prevăzute de legislație, în scopul de a le da validitate juridică.

Alin.(2) art.63 din Legea cu privire la organizarea activității notarilor, prevede că refuzul notarului de a îndeplini actul sau acțiunea notarială poate fi contestat în instanța de contencios administrativ, ceea ce este o garanție a legalității procedurii notariale și apărării drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale subiecților al raporturilor juridice notariale.

Legislația în vigoare nu stabilește expres cine are dreptul să depună acțiune în contenciosul administrativ împotriva unui act notarial executat în mod necorespunzător, la refuzul de a-l îndeplini sau privind verificarea legalității actelor notariale îndeplinite. Art.277 al CPC RM prevede că, orice persoană care se consideră vătămată într-un drept, recunoscut de lege, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționare în termen legal a unei cereri se poate adresa instanței judecătorești competente pentru anularea actului, repunerea în drept. Litera „a” art.5 al Legii contenciosului administrativ prevede că, subiecți cu drept de sesizare în contenciosul administrativ sunt persoane, inclusiv funcționarul public, mili-

tarul, persoana cu statut militar, care se consideră vătămată într-un drept al său, recunoscut de lege, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri. Potrivit art.63 alin.(2) din Legea cu privire la organizarea activității notarilor refuzul notarului de a îndeplini actul sau acțiunea notarială poate fi contestat în instanța de contencios administrativ.

Lipsa în legea indicației directe la cercul persoanelor, care au dreptul să se adreseze cu acțiunea în contenciosul administrativ pe categoriile pricinilor respective a determinat o abordare diferită referitor la soluționarea întrebării repective în știința dreptului procesual civil.

După V. Terțișnicov, împotriva actelor notarului și persoanelor cu funcție de răspundere, abilitate să îndeplinească acte notariale, au dreptul să se adreseze cu acțiune persoanele, interesele cărora sunt încălcate prin executarea necorespunzătoare a actului notarial sau prin refuzul de a-l îndeplini [14, p.126].

Alți autori consideră că dreptul la sesizarea instanței de judecată pe astfel de categorii de cauze au numai persoanele – cetățenii și organizațiile, în privința cărora sunt îndeplinite acte notariale și carora li s-au refuzat îndeplinirea lor [9, p.14; 11, p.512; 12, p.230; 15, p.152].

Autorii primului punct de vedere reies din noțiunea largă a categoriei persoanelor interesate. În categoria respectivă intră un cerc nedeterminat de persoane, care consideră ca acțiunea îndeplinită de notar sau refuzul de a îndeplini sunt incorecte. Din punctul nostru de vedere, părerea celui de-al doilea grup de autori este mai corectă. De asemenea, considerăm că dreptul la adresarea în instanța de contencios administrativ cu acțiune pe aceste categorii de cauze au cetățenii și persoanele juridice în interesul cărora a fost îndeplinit actul notarial sau care au primit refuzul în îndeplinirea lui. Orice altă persoană fizică sau juridică, drepturile și interesele cărora sunt protejate legal și care au fost afectate de acțiunile notariale, pot apăra dreptul sau interesul său încălcat prin adresarea în instanța de judecată cu cerere de chemare în judecată, respectiv în procedura contencioasă.

Pentru determinarea corectă a cercului de persoane, care au dreptul la sesizarea instanței pe cauzele privind refuzul organelor notariale de a îndeplini actele notariale sau privind verificarea legalității actelor notariale îndeplinite, și pentru a le delimita de la alte persoane interesate, trebuie să se prevadă în legislație următoarea noțiune: „persoana, în privința căreia a fost îndeplinit actul notarial sau căreia i s-a refuzat în îndeplinire” [10, p.15].

În legătura cu cele propuse, considerăm necesar de modificat alin. (2) art. 63 din Legea cu privire la organizarea activității notarilor, nr.69 din 14.04.2016, cu expunerea în următoarea redacție: „Persoanele, în privința cărora s-a îndeplinit actul notarial sau cărora a fost re-

fuzat în îndeplinirea lui, care consideră că acțiunile respective sunt ilegale, au dreptul să le conteste în instanța de contencios administrativ la locul îndeplinirii actului notarial sau refuzului de a-l îndeplini”.

Notariatul este institutul de drept public, împuternicit să asigure apărarea drepturilor și libertăților legale ale persoanelor și a statului prin îndeplinirea actelor notariale în modul stabilit și în conformitate cu legea. Notarul este reprezentantul autorităților publice care oferă servicii publice prin îndeplinirea actelor notariale în baza licenței și ordinului ministrului justiției de investire cu împuterniciri. Notarul nu este funcționar public, dar activitatea notarului se consideră ca activitatea autorităților publice în scopul realizării intereselor publice. După cum este stabilit în art. 2 al Legii contenciosului administrativ RM, autoritate publică este orice structură organizatorică sau organ, instituite prin lege sau printr-un act administrativ normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public. Sunt asimilate autorităților publice, în sensul prezentei legi, persoanele de drept privat care exercită atribuții de putere publică sau utilizează domeniul public, fiind împuternicite prin lege să presteze un serviciu de interes public, inclusiv persoanele care prestează servicii notariale.

Raportul juridic privind acordarea serviciilor notariale cetățenilor și organizațiilor se determină ca raport juridic apărut între notar (alte persoane, care desfășoară activitate notarială) și cetățean sau organizație privind îndeplinirea actelor și acțiunilor notariale. Din definiția dată reiese legătura între două subiecte a raportului juridic: notar (altă persoană, care desfășoară activitate notarială) și cetățean (organizație) care a solicitat îndeplinirea actului notarial.

Raporturile juridice respective apar în domeniul raporturilor juridice publice, unul din participanți fiind subiectul, abilitat cu putere publică. Subiectul (notar, altă persoană care oferă servicii notariale), care desfășoară activitate notarială prin îndeplinirea actelor și acțiunilor notariale, este participantul independent al raporturilor juridice. Autoritatea lui este îndreptată la asigurarea stabilității circulației civile. Conform legii, notarul este obligat să autentifice stările juridice incontestabile.

Cu toate acestea, din motive obiective notarul are dreptul să refuze în îndeplinirea actului notarial solicitat sau să-l îndeplinească în modul, pe care îl consideră mai corect. Din partea pragmatică, activitatea notarilor se bazează pe principiul independenței și imparțialității (art. 2, art.4 al Legii cu privire la organizarea activității notarilor), principiul evidenței veridice și verificării drepturilor și faptelor juridice incontestabile înregistrate. Obiectul activității notariale reprezintă autentificarea raporturilor juridice incontestabile. Notariatul nu examinează litigiile de drept, prin urmare, în majoritatea cazurilor refuzul organelor notariale de a îndeplini

un act notarial depinde nu de părerea subiectivă a notarului, dar de obligația lui profesională de a se abține de la îndeplinirea actelor notariale dubioase. Notarul are toate motivele să fie critic față de persoana, care solicită îndeplinirea actului notarial, și poate cere de la persoană să prezinte probele care dovedesc existența dreptului sau faptului incontestabil. Notarii nu au dreptul să autentifice acte juridice care contravin legii și în cazul când autenticitatea documentului prezentat provoacă dubii.

Altă parte, calitatea căreia o are cetățeanul sau organizația, este inițiatorul intentării procedurii notariale în scopul îndeplinirii de către notar (persoana cu funcție de răspundere cu atribuțiile notariale) a actului notarial – proiectului actului juridic, cererii și altor documente, de a pregăti copiile documentelor, extrase din documente, aplicarea inscripției de autentificare, eliberarea certificatului etc. Cetățenii și organizațiile în calitate de participanți ai procesului au drepturi și obligații prevăzute de legislația cu privire la notariat. În special, alin.(1) art. 63 al Legii cu privire la organizarea activității notarilor, prevede că actele și acțiunile notarului pot fi contestate în instanțele de judecată de drept comun conform competenței stabilite de lege. Refuzul notarului de a îndeplini actul sau acțiunea notarială poate fi contestat în instanța de contencios administrativ (alin. (2) art. 63 al Legii cu privire la organizarea activității notarilor). Așadar, subiecții principali ai procesului privind contestarea acțiunilor notarului sau refuzului de a le îndeplini în procedura de contencios administrativ sunt următoarele părți ale raportului juridic notarial:

– în primul rând, cetățenii și organizațiile care au solicitat îndeplinirea actului notarial și consideră ca ilegal actul notarial îndeplinit sau refuzul de a-l îndeplini;

– în al doilea rând, notarii și alte persoane, abilitate prin lege pentru desfășurarea activității notariale. Este vorba despre activitatea notarială a oficiilor consulare și misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova (art. 3, art. 34 din Legea cu privire la notariat), persoanelor cu funcție de răspundere abilitate, autorităților administrației publice locale (art. 3, art. 37 din Legea cu privire la notariat), registratorilor organului înregistrării de stat (art. 3, art. 37¹ din Legea cu privire la notariat).

Prin urmare, în cazul pregătirii categoriilor date de pricinii pentru dezbateri judiciare este necesară acordarea atenției deosebite stabilirii corecte a poziției reclamantului și a pârâtului, explicându-le drepturile și obligațiile procesuale.

La pregătirea pricinii privind contestarea actelor notariale sau refuzului de a le îndeplini pentru dezbateri judiciare trebuie de ținut cont că, independent de faptul cine a intentat cauza, în calitate de reclamant pe cauzele respective se consideră persoana, în privința căreia a fost îndeplinit actul notarial sau în îndeplinirea căruia i-a fost refuzat. Alte persoane, care consideră că drepturile lor subiective sau interesele protejate de

lege au fost afectate sau pot fi afectate în viitor de actul notarial îndeplinit, pot să se adreseze în instanța de judecată în ordinea acțiunii civile pentru apărarea lor (alin. (4) art. 7 din Legea contenciosului administrativ).

Urmează de ținut cont și de faptul, că părțile sunt subiecții presupusului raport juridic public litigios, care poate avea și mai mulți subiecți. În mai multe cazuri la notar se adresează două sau mai multe persoane, în privința cărora urmează să fie îndeplinit actul notarial sau persoane, cărora s-a refuzat în îndeplinirea actului. Prin urmare, dacă raportul juridic material are mai mulți subiecți (două sau mai multe persoane interesate în actul notarial), atunci la faza pregătirii pentru dezbaterile judiciare ar trebui de clarificat întrebarea privind intervenirea lor în proces pe litigiu privind refuzul organelor notariale de a îndeplini actele notariale coreclamanților. Astfel, în cazul când trei moștenitori au acceptat de fapt succesiunea și au prezentat notarului acte necesare, dar lor le-a fost refuzat în eliberarea certificatului de moștenitor, atunci acțiunea va fi exminată în ordinea procedurii de contencios administrativ, unde va avea loc coparticiparea procesuală din partea reclamantului.

La pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare judecătorul îndeplinește acțiuni procesuale prevăzute de art. 185 din CPC RM și art. 22 al Legii contenciosului administrativ, în special, audiază reclamantul privind pretențiile lui, concretizează cu care act notarial sau refuz în îndeplinirea lui reclamantul nu este de acord, în ce constă încălcarea drepturilor sau obligațiilor lui, îi explică drepturile și obligațiile procesuale. Faptul explicării drepturilor și obligațiilor la pregătirea pricinii urmează să fie fixată în încheierea specială, unde se va indica care drepturi procesuale au fost explicate părților și altor participanți ai procesului. În astfel de încheieri punctul privind înțelegerea drepturilor trebuie să fie semnat de părți.

La examinarea pricinilor privind refuzul organelor notariale de a îndeplini actul notarial (notarul și persoane cu funcție de răspundere care exercită funcțiile notariale) urmează să participe acel notar sau persoană cu funcție de răspundere, abilitată pentru exercitarea acțiunilor notariale, care a îndeplinit actul notarial contestat sau care a refuzat în îndeplinirea lui. Statutul procesual al notarului, altui organ sau persoanei cu funcție de răspundere, acțiunile cărora sunt contestate, este unic – ei participă în pricină în calitate de pârât, ce reiese din sensul art. 7 al Legii contenciosului administrativ și art.63 al Legii cu privire la organizarea activității notarilor.

Mult timp, când pricinile pe plângerile la actele notariale sau la refuzul de a le îndeplini au fost examinate de către judecători în procedura specială, în teoria dreptului procesual civil și în practica judiciară întrebarea privind calitatea procesuală a notarului sau persoanei cu funcții de răspundere abilitată la îndeplini-

nirea actelor notariale, a fost soluționată ambiguu. Au fost cazuri, când notarii în cadrul procedurii speciale au fost atrași în proces în calitate de pârâți, intervenienți, martori. Acest fapt contravine legislației procesuale civile în vigoare și esenței juridice procedurii speciale. De asemenea, a fost expusă părerea că notarul în pricinile civile privind contestarea actelor notariale sau refuzului de a le îndeplini, acționează pentru depunerea concluziilor în scopul îndeplinirii funcțiilor notariale abilitate prin lege [13, p.297]. Această părere nu a găsit sprijinul necesar în literatura procesului civil. Invers, ea a fost criticată ca fiind contrară legii și esenței acestor pricini. În special, conform alin.(1) art. 74 și art. 231 CPC RM, autoritățile publice pot interveni în proces din proprie inițiativă, la cererea participanților la proces sau din oficiu pentru a depune concluzii, potrivit funcției, în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale altor persoane, intereselor statului și ale societății.

Codul de procedură civilă al RM, Legea cu privire la notariat, Legea cu privire la organizarea activității notarilor, nu prevăd depunerea concluziilor de către notari. În opinia lui D. Ceciot, concluzia notarului în calitate de persoană interesată, acțiunile căreia sunt contestate, contravine naturii juridice pe astfel de categorii de cauze [15, p.156].

În Republica Moldova prin Legea contenciosului administrativ au fost epuizate aceste contradicții, stabilind în art.7, art.16, art.22, art.24, art.25 prevederile, conform cărora notarii și persoanele cu funcții de răspundere abilitate la îndeplinirea acțiunilor notariale, participă în categoriile date de cauze în calitate de pârât. Concluzia respectivă rezultă și din art.63 al Legii cu privire la organizarea activității notarilor.

La pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare judecătorul în cazurile necesare citează notarul sau alte persoane abilitate cu îndeplinirea actelor notariale, le înteroghează cu privire la circumstanțele cauzei, stabilește existența obiecțiilor și dovezilor în baza cerințelor înaintate.

Notarul sau persoana abilitată cu îndeplinirea actelor notariale sunt persoane interesate în soluționarea pricinii. Pentru ei, în legătură cu emiterea hotărârii, apar consecințe juridice. La ei apar obligații față de reclamant, deoarece în cazul admiterii acțiunii, instanța de judecată emite o hotărâre despre anularea actului notarial sau a acțiunii notariale îndeplinite și obligă notarul sau persoana abilitată cu îndeplinirea actului notarial de a îndeplini actul notarial sau altă acțiune.

Judecătorul la pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare trebuie să stabilească obiectul probațiunii. Obiectul activității judiciare la această categorie de cauze este obligația instanței de judecată să verifice în volum deplin legalitatea și temeinicia actului notarial îndeplinit, precum și legalitatea refuzului în îndeplinirea lui.

Obiectul acțiunii pe aceste categorii de cauze pot fi acțiuni notariale prevăzute de legislația Republicii Moldova cu privire la notariat și organizarea activității notarilor – autentificarea actelor juridice, eliberarea certificatului de moștenitor, investiția cu formula executorie, aplicarea interdicției de înstrăinare a bunului ș.a. Plângeri la alte acțiuni ale notarului (ex. birocrație, grosolanie a notarului, absența nemotivată a notarului în biroul notarial etc.) se examinează numai în condițiile legii de către Comisia de etică (art. 52 al Legii cu privire la organizarea activității notarilor) și Colegiul disciplinar (art. 67 al Legii cu privire la organizarea activității notarilor).

O serie de acțiuni de procedură îndeplinite la etapa pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare are scopul colectării probelor pertinente și admisibile. În primul rând, urmează să ținem cont că, aplicarea de către judecătoria regulilor de relevanță (art.121 CPC RM) și admisibilitatea probelor (art.122 CPC RM) se desfășoară luând în considerație obiectul probațiunii în una sau în altă categorie de cazuri în legătură cu îndeplinirea actelor notariale. Conform art.7 alin.(4) din Legea contenciosului administrativ, acestea sunt: 1) litigiile cu privire la refuzul organelor notariale de a îndeplini anumite acte notariale; 2) litigiile cu privire la verificarea legalității actelor notariale îndeplinite.

Obiectul probațiunii pe cauzele privind legalitatea acțiunilor notariale îndeplinite este totalitatea faptelor și împrejurărilor, care confirmă sau combat neconformitatea actului notarial îndeplinit conform cerințelor legii, care reglementează modul lui de îndeplinire. Obiect al acțiunii în contenciosul administrativ pot fi acțiuni notariale deja îndeplinite, adică acțiuni încheiate de procedura notarială. Acte notariale și alte acțiuni care îndeplinește notarul și alte persoane cu funcții de răspundere sunt enumerate în art. 35, art. 36, art. 37, art. 37¹ din Legea cu privire la notariat.

Îndeplinirea fiecăreia dintre aceste acțiuni este reglementată de legea relevantă. În plus, acțiunile notariale trebuie să fie efectuate în strictă conformitate cu competența și procedura notarială de îndeplinire, stabilite pentru acest notar sau această persoană cu funcții de răspundere, fără a permite abateri de la procedura notarială stabilită (modul stabilit). Astfel, prin ilegalitatea îndeplinirii actului notarial (acțiunii notariale) trebuie înțeles neconformitatea lui cerințelor normelor juridico-materiale, care reglementează îndeplinirea actului notarial (altei acțiuni) de un anumit tip, precum și neconformitatea lui normelor procedurale, care stabilesc regulile generale și speciale, specifice pentru îndeplinirea unor anumite acțiuni notariale.

Obiectul probațiunii pe cauzele privind contestarea refuzului notarului sau altor persoane cu funcții de răspundere în îndeplinirea acțiunii notariale se determină ținând cont de motivele refuzului în îndeplinirea acțiunilor notariale, care sunt prevăzute de lege. Fapte-

temeuri care confirmă legalitatea și temeinicia refuzului de a îndeplini acțiuni notariale, sunt prevăzute în art.41 al Legii cu privire la notariat. În conformitate cu acest articol notarul sau altă persoană abilitată cu îndeplinirea actelor notariale refuză efectuarea actului notarial în cazul dacă: acesta este contrar legii sau nu corespunde cerințelor legale; actul notarial urmează a fi îndeplinit de un alt notar. Îndeplinirea actului notarial poate fi refuzată și în cazul: solicitării îndeplinirii lui în afara orelor de program, cu excepția cazurilor în care îndeplinirea actului notarial nu suferă amânare din motive obiective; neachitării taxelor și plăților stabilite. Alin.(4) art.41 al Legii cu privire la notariat prevede, de asemenea, că, dacă documentul prezentat trezește îndoieli, iar îndeplinirea actului notarial nu poate fi refuzată, persoana care îndeplinește actul notarial va atrage atenția părților asupra posibilelor consecințe juridice și va face mențiune expresă în act. Dacă părțile nu acceptă mențiunea, persoana abilitată să îndeplinească actul notarial refuză îndeplinirea acestuia.

Trebuie de menționat că pot exista alte motive de refuz în îndeplinirea actului notarial, cu excepția celor indicate mai sus. De exemplu, lipsa tuturor dovezilor necesare care confirmă posibilitatea de a îndeplini actul notarial (nu sunt documentele ce confirmă drepturile); neconformitatea documentelor prezentate cerințelor legii (de exemplu, absența apostilei pe testament, care a fost perfectat în altă țară); omiterea termenelor respective; documentele necesare pentru îndeplinirea actului notarial conțin informație care lezează onoarea, demnitatea sau reputația profesională; cu cerere de îndeplinirea acțiunii notariale s-a adresat persoana lipsită de capacitate de exercițiu sau reprezentantul care nu a avut împuterniciri; acordul încheiat de o persoană juridică contrar scopurilor prevăzute de statutul sau de regulamentul ei ș.a.

Sarcina instanței de judecată este de a stabili motivele indicate, fiindcă de la constatarea sau neconstatarea circumstanțelor enumerate depinde concluzia despre legalitatea și temeinicia refuzului în îndeplinirea actului notarial. Aceste fapte sunt incluse în obiectul probațiunii pe cauzele privind contestarea refuzului notarului de a îndeplini actul notarial și ele trebuie să fie dovedite cu probe concludente și pertinente.

Reieșind din caracterul acțiunii și raporturilor juridice între părți, judecătorul la etapa pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare propune reclamantului și altor persoane participante la examinarea cauzei să prezinte dovezi – documentele autentificate.

Dovezile pe categoriile de cazuri examinate sunt, în special: 1) originalele autentice ale contractelor, testamentului, certificatului de moștenitor, certificatului cu privire la dreptul de proprietate la o cotă-parte din bunurile comune ale soților, procurile, alte documente eliberate de către organul notarial, care confirmă incontestabilitatea datoriei sau altei răspunderi a debito-

ului; 2) dovezi care confirmă temeinecia argumentelor expuse în cererea de chemare în judecată (documentele ce confirmă drepturile asupra casei de locuit înstrăinate; certificatul bancar de stingerea împrumutului; testamentul; pașaportul tehnic pentru automobil care urmează să fie vândut, donat; adeverința organelor fondului locativ privind datoria pentru chirie).

Atunci când notarul refuză să efectueze un act notarial trebuie să fie cerut refuzul organului notarial în scris. Notarii (alte persoane cu funcții de răspundere) la cererea persoanelor cărora li se refuză în îndeplinirea actului notarial trebuie să expună motivele refuzului în scris și să lămurească modul de contestare. Refuzul se aduce la cunoștința persoanei interesate, în termen de 10 zile din ziua adresării pentru îndeplinirea actului notarial, și poate fi atacat în instanța de judecată (art.41 alin.(3) al Legii RM cu privire la notariat). Refuzul trebuie să fie emis sub forma unei încheieri.

În cazul refuzului de a îndeplini un act notarial, pe lângă încheierea notarială se prezintă documentele care, după părerea reclamantului, trebuie să fie autentificate sau certificate.

La etapa pregătirii pricinii privind contestarea actelor notariale sau refuzului de a le îndeplini pentru dezbateri judiciare, judecătorul propune părâtului (notarului care a îndeplinit sau a refuzat în îndeplinirea actului notarial) să prezinte referința și toate probele necesare (art.186 CPC RM).

La pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare pe aceste categorii de cauze, judecătorul poate cere dosarul notarial deținut de notar, concluzia Comisiei de etică, Colegiului disciplinar sau Camerei notariale în legătură cu plângerile la acțiunile notarului.

Pentru a asigura soluționarea corectă și la timp a pricinii, judecătorul la etapa pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare este obligat: să determine natura raporturilor juridice apărute și legea care va fi aplicată; să stabilească componența participanților la proces; să înștiințeze participanții la proces despre locul, data și ora dezbaterilor; să rezolve problema introducerii în proces a specialistului pentru a pune concluzii, precizări; la cererea reclamantului să reclame probele necesare pe care reclamantul sau reprezentantul acestuia nu le poate obține de la notar; să verifice admisibilitatea și pertinența probelor prezentate.

Problema determinării legii care urmează a fi aplicată la judecarea pricinii, necesită o atenție deosebită. Judecătorul determină legea care urmează a fi aplicată, bazându-se pe totalitatea următoarelor date: temeiul și obiectul acțiunii privind contestarea actului notarial îndeplinit sau refuzului organelor notariale de a îndeplini actul notarial; obiectiile notarului (altor persoane cu funcții de răspundere) referitor la acțiune, alte circumstanțe ce servesc la constatarea împrejurărilor care au importanță pentru justa soluționare a cauzei. Indicarea de către reclamant în susținerea cererii de

chemare în judecată a normei legale concrete nu este determinant în rezolvarea de către judecător a întrebării de care lege urmează să se conducă la soluționarea cazului.

În practica judiciară, cele mai frecvente acțiuni sunt: refuzul notarului în eliberarea certificatului de moștenitor; refuzul în autentificarea contractelor de înstrăinarea caselor de locuit, contractelor de donație a autoturismelor și motocicletelor; la refuzul în investirea cu formulă executorie. Deja la etapa pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, judecătorul trebuie să studieze cu atenție legea în baza căreia a acționat notarul (altă persoană cu funcții de răspundere) și să decidă care norma legală urmează a fi aplicată în cazul concret. Pentru a determina legea aplicabilă, judecătorul are dreptul să consulte fiecare parte și reprezentanții lor.

Exercitarea activității notariale de către persoanele cu funcții de răspundere special împuternicite pentru aceasta (de către notar sau alte persoane cu funcții de răspundere, abilitate să îndeplinească actul notarial) înseamnă că relațiile care apar în legătură cu actele notariale sunt de natură publică. Având în vedere faptul că esența juridică a acestor cazuri este litigiu de drept public între persoana cu funcții de răspundere abilitată să îndeplinească actul notarial și cetățeanul sau persoana juridică în privința căreia sunt îndeplinite acte notariale sau căreia i s-a refuzat îndeplinirea lor, la pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare se aplică reguli speciale și acțiuni pregătitoare speciale care sunt prevăzute în Legea contenciosului administrativ.

Reieșind din natura pretenției înaintate, judecătorul și participanții la proces pe cauzele privind contestarea actelor notariale îndeplinite sau refuzul în îndeplinirea lor în calitate de măsuri speciale de pregătirea acestor cauze trebuie să efectueze acțiuni respective prevăzute de alin.(2) al art.19, alin.(1), (2) art.21, art.22 al Legii contenciosului administrativ. Necesitatea efectuării măsurilor procesuale speciale indicate în Legea contenciosului administrativ este dictată de specificul categoriilor de cauze care apar din relațiile publice de drept la care se referă și cauzele la cererile privind îndeplinirea actelor notariale sau refuzul în îndeplinirea lor. De exemplu, conform art.21 din Legea contenciosului administrativ, judecătorul poate dispune suspendarea actului notarial la etapa pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare. La numărul acțiunilor speciale de pregătire a cauzei, care apar din relațiile publico-juridice la care se referă și cauzele pe plângerile la acțiunile notarului sau refuzul în îndeplinirea lor, pot fi atribuite prevederile art.22 din Legea contenciosului administrativ, conform căruia judecătorul dispune citarea părților pentru ziua primei înfățișări, care trebuie fixată în cel mult 10 zile de la data punerii cererii pe rol. Pârâtul este obligat să prezinte instanței documentele solicitate la prima zi de înfățișare, în caz contrar, i se aplică o amendă judiciară în mărime de până la 10 salarii minime

pentru fiecare zi de întârziere nejustificată. Aplicarea amenzii judiciare nu scutește pârâtul de obligația de a prezenta documentele solicitate.

În contextul celor relatate, urmează de menționat că amenda în mărime de 10 salarii minime aplicată de către instanța judecătorească pentru fiecare zi de întârziere nejustificată a prezentării documentelor solicitate de către instanța de judecată nu corespunde gradului prejudiciabil a încălcării comise, precum și realității economice din țară. Prevedere cu privire la mărimea amenzii judiciare stabilite de alin.(3) art.22 al Legii contenciosului administrativ a fost adoptată în anul 2000. Însă, începând cu 01 mai 2018, cuantumului minim garantat al salariului în sectorul real constituie suma de 2610 lei. În opinia noastră, mărimea amenzii judiciare urmează a fi revizuită în direcția reducerii reale. Mai mult decât atât, în prezent amenzile aplicate pentru încălcările comise se încasează în unități convenționale. O unitate convențională constituie 50 lei.

Multe acțiuni procedurale ale judecătorului la etapa pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare îmbracă forma actului judiciar – încheierii. În fiecare cauză civilă trebuie să existe cel puțin două încheieri:

1) încheierea privind pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare cu indicarea tuturor acțiunilor procesuale necesare, efectuate de către judecător și participanții la proces. Această încheiere se emite de către judecător, fără înștiințarea participanților la proces, în decursul a cinci zile de la data la care s-a dat curs cererii de chemare în judecată privind contestarea refuzului organelor notariale de a îndeplini acte notariale. Faza pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare are propriile limite de timp. Începutul acestei etape este determinat prin emiterea încheierii corespunzătoare și poate avea loc numai după intentarea procesului civil, adică după primirea cererii;

2) încheierea privind finisarea pregătirii pricinii și stabilirea termenului de judecare a pricinii. Această încheiere marchează sfârșitul etapei de pregătire pentru dezbateri judiciare a cauzei. Încheierea dată documentează concluzia judecătorului privind constatarea precum că cauza este pregătită. Cauza civilă este pregătită suficient pentru dezbateri judiciare în cazul în care:

- este stabilită componența persoanelor interesate în soluționarea pricinii;
- sunt concretizate pretențiile din acțiune și obiecțiile;
- sunt stabilite fapte care au importanță pentru justa soluționare a cauzei;
- sunt acumulate probele necesare;
- pârâtului i-a fost înmănată copia cererii cu toate documentele anexate.

Referințe bibliografice:

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr.225 din 30.05.2003. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.130-134.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1. În vigoare din 27.08.1994.
4. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare”, nr.5 din 17 noiembrie 2014. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2015, nr.2-3.
5. Legea contenciosului administrativ. Nr.793 din 10.02.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.57-58.
6. Legea cu privire la notariat. Nr.1453 din 08.11.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.154-157.
7. Legea cu privire la organizarea activității notarilor. Nr.69 din 14.04.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.277-287.
8. Legea pentru modificarea și completarea Legii contenciosului administrativ nr.793-XIV din 10 februarie 2000. Nr.236 din 05.06.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr.126-130.
9. Алиев В.Д. Жалобы на нотариальные действия или на отказ в их совершении. В: *Советская юстиция*, 1977, №19, с.14
10. Бардин Л.Н. Судопроизводство по жалобам на нотариальные действия или на отказ в их совершении / Автореф. дис... канд. юрид. наук. Москва, 1981.
11. Гражданский процесс. Учебник / Отв. ред. В.В. Ярков, автор §11 главы 23 – В.В. Ярков. 9-е издан. перераб. и дополнен. Москва: Инфотропик Медиа, 2014. 784 с.
12. Куницын А.Р., Масленников М.Я. *Защита права в суде (практическое пособие)*. Москва: Юрид. литер., 1990. 336 с.
13. *Советское гражданское процессуальное право* / Под ред. К.С. Юдельсона. Москва: Юрид. литерат., 1965. 471 с.
14. Тертышников В.И. *Гражданский процесс (курс лекций)*. Харьков: ООО РИРЕГ, 1995. 158 с.
15. Чечот Д.М. *Неисковые производства*. Москва: Юрид. литерат., 1973. 164 с.

